

## KÜTÜPHANELER VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ: GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Zarife YILDIRIM<sup>1</sup>, Mehmet Ali AKKAYA<sup>2</sup>

### Öz

“Sürdürülebilir” sözcüğü, günümüzün en çok tekrarlanan ve önem atfedilen kavramlarından biridir. Genellikle “sürdürülebilirlik” biçimi ile kullanılan sözcüğün sahip olduğu bu ilişkiyel anlam derinliğinin asıl nedeni, insanoğlunun sınır kabul etmeyen tüketim alışkanlığının evrensel bir kültüre dönüşmesi, aşırı tüketimin ise yaşamsal öneme sahip her türden kaynağın yok olması noktasında geleceğimizi tehdit edecek ölçüde risk oluşturduğunun farkına varılmaya başlanmasıdır. Yalnız bugünü değil, insanlığın geleceğini de tehdit eden bu riskin ulaşabileceği boyutlar konusunda bazıları bilimsel verilerle ortaya konan senaryolar ülkeleri, kurumları, sivil toplum örgütlerini, bireyleri sürdürülebilirlik ve ifade ettikleri konusunda daha duyarlı hale getirmiştir. Buna bağlı olarak kendini insanlığın geleceği konusunda sorumlu gören ülke, kişi ve kurumlar sürdürülebilirliği tüm yönleri ile tartışmaya ve sürdürülebilirlik adına ilkeler ve ölçütler geliştirme çabasına girişmişlerdir. Yeni bin yıl ile birlikte söz konusu çabalar ve başarısı toplumsal duyarlılık göstergesi olarak görülmeye başlanmış, hatta toplumsal saygınlık aracına dönüşmüştür. Bu bağlamda üstlendikleri misyonla ve gelecek kuşaklara yönelik bilgi odaklı kültürel sorumlulukları ile bir toplumun sahip olduğu en önemli kurumlardan biri olarak kütüphanelerin de sürdürülebilirlik kavramının dışında kalması beklenemez. Kütüphaneler de sahip oldukları unsurlar, sundukları hizmetler ve üstlendikleri kültürel sorumluluklar bağlamında kurumsal sürdürülebilirliği dikkate almalı ve çalışmalarını bu doğrultuda yürütmeye özen göstermelidir. Zira bu gereklilik hem kurumsal varlığın devamlılığı ve toplumsal kabulü, hem de sunulan hizmetlerin önemi ve yaşama katacakları değer açısından son derece önemlidir. Bu çalışmada, literatüre bağlı olarak sürdürülebilirlik kavramının temel ilkeleri tespit edilerek bunların kütüphane dünyasıyla ilişkilendirmesi ve sürdürülebilirlik-kütüphane ilişkisine genel bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmıştır. Çalışmada literatür analizi ve

<sup>1</sup> Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zarife08@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-8079-3682.

<sup>2</sup> Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, mali7akkaya@gmail.com, ORCID No: 0000-0003-2496-7315.

*Makale Gönderilme Tarihi: 13 Şubat 2020. Makale Kabul Tarihi: 17 Mart 2020.*

*Makale Türü: Araştırma Makalesi*

betimleme yönteminden yararlanılarak önce kuramsal bir çerçeve ortaya konmuş, ardından sürdürülebilirlik kavramı kütüphane ve hizmetleri alanı ile ilişkilendirme yapılarak söz konusu ilişki bağlamında birtakım saptamalarda bulunulmuştur. Sağlayacağı farkındalıkla, toplumsal bir kurum olan kütüphaneler açısından sürdürülebilirliğin ifade ettiği anlam ve önem ile kütüphanelerin temel unsurları ve yürüttükleri hizmetler çerçevesinde sürdürülebilirlik ölçütlerini nasıl sağlayabileceklerini oraya koyma noktasında üstleneceği rehberlik ve uyandıracığı dikkat, çalışmanın nihai çıktısı olacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Sürdürülebilirlik, Kurumsal sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir kalkınma, Kütüphane, Kütüphane ve sürdürülebilirlik.

---

---

**TRIAL OF LAUGHTER BY DEATH:  
LIBRARIES AND SUSTAINABILITY RELATIONS: A GENERAL  
EVALUATION**

Zarife YILDIRIM, Mehmet Ali AKKAYA

---

---

**Abstract**

The word “sustainable” is one of the most repeated and important concepts of today. The main reason for this relational depth of meaning, which is generally used with the form of “sustainability”, is the transformation of humankind’s habitual consumption habit into a universal culture and at the same time, it is to become aware that overconsumption poses a risk to threaten our future at the point of the disappearance of all kinds of vital resources. Scenarios, some of which have been put forward with scientific data on the dimensions of this risk that threatens not only the present but also the future of humanity, have made countries, institutions, non-governmental organizations, individuals more sensitive about their sustainability and expression. Consequently, the country, individuals and institutions that consider themselves responsible for the future of humanity have attempted to discuss sustainability in all aspects and to develop principles and criteria for sustainability. Correspondingly, the country, individuals and institutions that consider themselves responsible for the future of humanity have attempted to discuss sustainability in all aspects and to develop principles and criteria for sustainability. With the new millennium, these efforts and success started to be seen as an indicator of social sensitivity and even turned into a tool of social respect. In this context, libraries cannot be excluded from the concept of sustainability as one of the most important institutions owned by a society with its mission and knowledge-oriented cultural responsibilities towards future generations. Libraries should also consider institutional sustainability in the context of the elements they have, the services they offer and the cultural responsibilities they assume, and should take care to carry out their work accordingly. Because this requirement is extremely important both in terms of the continuity and social acceptance of the corporate asset and the importance of the services provided and the value of what they will add to life. In this study, it is aimed to determine the basic principles of the concept of sustainability depending on the literature, to make them related to the library world and to give an overview of the sustainability-library relationship. In the study, by making a literature analysis and using the descriptive method, a theoretical framework was first introduced, and then some determinations were made in the context of this relationship by making

an association with the sustainability concept library and its services. With the awareness it will provide, the meaning and importance of sustainability in terms of libraries, which is a social institution, and the guidance and attention that libraries will assume in the context of their basic elements and how they can meet their sustainability criteria will be the final output of the study.

**Keywords:** Sustainability, Institutional sustainability, Sustainable development, Library, Library and sustainability.

## Giriş

İnsan doğduğu andan itibaren çevresini etkileyen ve çevresinden etkilenen bir varlıktır. Önceleri kendi kendini dengeleyen bu etki, 20'nci yüzyılım ikinci yarısı ile birlikte insanın lehine, çevrenin ise aleyhine yürütülür hale gelmiştir. Artan endüstrileşme, kentleşme, nüfus artışı ve daha çok fosil yakıt kullanımı başta olmak üzere, pek çok unsurun belirleyici olduğu bu değişimin sonunda *doğanın yaşam dengesi* bozulmuştur. Söz konusu denge kaybının içinde insanın da olduğu doğada yer alan tüm canlılar için tehlide dönüştüğünün evrensel düzlemde fark edilmesi ise zaman almıştır.

Dünyanın evriminde her yeni bilimsel ve teknolojik gelişme, insana doğal kaynakları daha fazla kullanma olanağı sağlamıştır (Teksöz, 2014, s. 73). İlk elde bilgi, bilim ve teknolojinin insan hayatının konforunu ve dünya üzerindeki hâkimiyetini artırma çerçevesinden görülebilen bu tablonun diğer yanında ise kontrolsüz olması halinde bu yeni yaşam anlayışının dünyanın sonunu getirmesi olasılığı yer almaktadır. Bu noktada ilk farkındalık küresel düzeyde çevre sorunlarının varlığının kabul edilmesinde yaşanmış ve çözüm arayışlarının küresel düzeyde ele alınması gerekliliği ortaya konulmuştur. Çevremizden başlayarak dünyayı yeni bir bakış açısı ile görmeyi anlatan bu sürecin araçları ise uyum, denge ve ortak katılım olarak belirlenmiştir. Başka bir söylemle bu; daha çok sürdürülebilirlik üst adı ile ifade edilen ve duyarlılık üzerine kurulmuş bir sistemler bütünüdür. Sistemin işletilir olmasının sorumluluğu ise tüm insanlığa aittir.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle toplumda pek çok kavramın kapsamı değişmiş, birlikte de kurumların ve kurumlarda verilen hizmetlerin de değişerek gelişmesi kaçınılmaz olmuştur. Hayata geçirilmek istenen değişimin de duyarlılık üstüne inşa edilmesi ve işletilebilir olması gerekir. Bu değişim ve gelişimi yakalamaya çalışan kurumlar varlıklarını devam ettirebilmek için yoğun bir çaba içerisine girmek zorundadır.

Toplumsal gelişmelerden en çok etkilenen ve toplumu en çok etkileyen kurumlar olarak kütüphanelerin, sahip oldukları unsurlar ve hizmetlerle birlikte, kurumsal sürdürülebilir kalkınma etkinliklerini yürütebilmeleri gerekmektedir. United Nations World Commission on Environment and Development ([UNWCED] Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu), "*Ortak Geleceğimiz*" başlıklı raporunda sürdürülebilirliği, sürdürülebilir kalkınma kavramı altında "günümüz ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama imkânlarından ödün vermeden

karşılabilme süreci” şeklinde tanımlamıştır (UNWCED, 1987, s. 37). Bu doğrultuda, kütüphanelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ortaya koyarken ve bu hedefleri geliştirirken mümkün olduğunca eldeki imkânlar çerçevesinde kaynaklarını ve hizmetlerini tasarlaması ve gelecekteki potansiyel kullanıcılarını da düşünerek hareket etmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte sürdürülebilir kalkınma ve ilkeleri incelenmiş ve bu çerçevesinde sürdürülebilirlik kavramının kütüphaneler için ne ifade ettiği üzerinde genel olarak durulmuştur. Çalışma, kütüphanelerin sürdürülebilir kalkınmanın üç temel ölçütü olan ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma ölçütleri ile ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir.

Kütüphaneler, kişilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerin elde edilmesi, kaydedilmesi, düzenlenmesi, gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması ve paylaşılmasında kişilere yardımcı olabilecek bilgi kaynaklarını, işlemlerini ve hizmetlerini sağlayan önemli toplumsal kurumlardır. Toplumun bilgi gereksinimlerini karşılarken bilgi, iletişim ve eğitim hizmetlerinin doğru planlanması ve yürütülmesi ile hizmetlerin başarısı kütüphaneler için sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin belirlenmesi ve uygulanması ile sağlanabilir. Kütüphane türlerinin çeşitliliği ve her bir kütüphane türünün farklı amaçlarla kurulmuş olması, farklı kullanıcı kitlesine hizmet vermesi ve bu doğrultuda kaynak elde edip hizmetlerini planlaması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirlik ilkelerinin kütüphanelere uyarlanması ayrıca önem arz etmektedir.

Kütüphanecilik dünyası ile sürdürülebilirlik arasındaki bağlantının son dönemde literatürde kendine yer bulmaya başlaması, sürdürülebilirlik konusunun kütüphaneler için önemini vurgulama sorumluluğunu doğurmuştur. Ayrıca konuyla ilgili Türkçe literatüre bakıldığında, sürdürülebilirlik ölçütlerinden biri ya da birkaçı ile kütüphaneleri ilişkilendiren çalışmaların yoğun olarak kaleme alındığı, bütüncül bir ele alışla konuya yaklaşılmadığı görülmüştür. Bu bağlamda kütüphaneler için sürdürülebilirlik kavramı ve beraberinde getirdiklerinin anlam ve önemini genel olarak ortaya koyacak, hatta sonrasında kütüphaneler açısından sürdürülebilirlik ölçütlerini belirleme konusunda kurumsal rehberlik yapacak yerli literatürün olmaması, çalışmanın önemini artırmaktadır.

Araştırmanın amacı, sürdürülebilirlik ve kurumsal sürdürülebilirlik kavramlarının neyi ifade ettiğini tarihsel süreçleriyle belirterek, ilgili kavramların kütüphaneler açısından ne anlama geldiğini, kütüphane kurumunun sürdürülebilirlik ile ilişkisini, sürdürülebilirliğin kütüphaneler

açısından önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırma kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Sürdürülebilirlik ölçütünü belirleyen ilkeler ile bu ilkeleri ortaya çıkaran gereklilikler nelerdir?
- Sürdürülebilirlik ilkeleri kütüphanelere uyarlanabilir mi?
- Kütüphane türleri ve unsurları açısından sürdürülebilirlik ilkeleri farklılık göstermekte midir?/Göstermeli midir?
- Kütüphanelerin performans değerlendirmesi sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda ölçülebilir mi?/Değerlendirilebilir mi?
- Sürdürülebilir kalkınma ölçütleri kütüphaneler için gerekli midir?

Betimleme yönetiminin kullanıldığı çalışmada, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sürdürülebilirlik ve kütüphaneler ile sürdürülebilir kalkınma hedefleri konularında daha önceden yapılmış çalışmalardan veri toplayabilmek için kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taraması çerçevesinde elde edilen bilgiler değerlendirilmiş ve çalışmanın amacı doğrultusunda araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır.

### **Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Sürdürülebilirlik**

Yeni bin yılın popüler sözcüklerinden biri olan sürdürülebilirlik kavramının kapsamı oldukça geniştir. Disiplinler üstü pek çok sözcük bu kavramla birlikte kullanılmakta, hatta anlam olarak içinde yer alabilmektedir. Sürdürülebilirlik, iş dünyasından teknolojiye, çevreye ve sosyal bilimlere insan dünyasının birçok yönüyle ilgili bilgi veren geniş bir disiplindir. Genel olarak çevreyi korumayı göz ardı etmeksizin ekonomik anlamda verimli bir ortam sağlama gayesi taşır. Sürdürülebilirlik kavramı, yenilikçiliği devam ettiren ve yaşam tarzından taviz vermeden doğayı, çevreyi ve insan sağlığını korumaktır (“What is sustainability...”, 2019). Sürdürülebilirlik, insanın hayatta kalması ve refahı için ihtiyacı olan her şeyin doğrudan veya dolaylı olarak doğal çevreye bağlı olması ilkesine dayanır (“What is sustainability?”, 2016). Bir bakıma sürdürülebilirlik, günümüzde yaşayan kuşağın yaşam kalitesi ile gelecekteki kuşakların yaşam kalitesinin birbirine bağlı olduğunu ifade eden ve bu noktada bugün yaşayan bireylerin gelecek kuşaklara karşı sorumluluklarının olduğuna dikkat çeken bir kavramdır.

### ***Sürdürülebilirlik Kavramı***

Sürdürülebilirlik, çoğunlukla çevreyle ve ekonomik kaygılarla ilgili olan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır, ancak sürdürülebilirlik kavramı sosyal ve kültürel olaylarla da ilgili olarak düşünülmelidir.

Etimolojik köken olarak Latince “sustinere” (ayakta kalmak) kelimesinden türetilen ve İngilizce “sustainability” kelimesinin karşılığı olarak Türkçeye geçen “sürdürülebilirlik” kavramı, insan türünün yaşamını sürdürürken gerçekleştirdiği bir takım faaliyetlerinin yaşadığı çevreye verdiği etkiler sonucu ortaya çıkmıştır (Saraç ve Alptekin, 2017, s. 21).

Ratiu (2013, s. 127), sürdürülebilirliğin temel anlamını “zarar verici özelliği olmayıp, desteklenebilir, savunulabilir ve uygulanabilir yöntemlerle iyi olarak ifade edilen unsurların korunabilmesidir” şeklinde açıklamaktadır. Bir diğer tanımda sürdürülebilirlik, kontrollü bir şekilde sürecin sürekliliğini/devamlılığını sağlayabilmek şeklinde ifade edilmiştir (Gazibey, Keser ve Gökmen, 2014, s. 514). Aksu, bu tanımdan yola çıkarak sürdürülebilirliğin üç içeriği olduğunu belirtmektedir (2011, s. 14):

- Mevcut büyümenin sürdürülemezliği,
- Bugünün ihtiyaçlarının karşılanması,
- Gelecek nesillerin yaşam kalitesinin ve refahının güvence altına alınması.

Sürdürülebilirliğin temelde ifade ettiği anlama bakıldığında, kavramın kapsamı için günlük akış içerisinde bir takım faaliyet ve işleri yürütürken sahip olunan değerleri ve unsurları korumak, korurken de bunların devamlılığını sağlamak ve geliştirmek yorumu yapılabilir.

Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1987 yılında “Our Common Future/Ortak Geleceğimiz” başlığı ile yayınlanan raporunda sürdürülebilir kalkınma (sustainable development) teriminden ilk kez söz edilmiş, sonrasında da yaygın bir kullanıma sahip olmuştur. Söz konusu rapora göre sürdürülebilir kalkınma, sınırları ifade eder. Burada vurgulanan sınırlar mevcut teknoloji ve toplumsal organizasyonun çevresel kaynaklar üzerindeki ve yerkürenin insan faaliyetlerinin etkilerine dayanma yeterliliği ile getirdiği sınırlamalardır (UNWCED, 1987, s. 15). Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu sürdürülebilirliğin içeriğini şu şekilde belirlemiştir (1987, s. 37):



- “İhtiyaçlar”, özellikle de, ilk olarak öncelik verilmesi gereken dünyanın fakirlerinin temel ihtiyaçları.
- Teknoloji ve toplumsal organizasyonlar tarafından çevrenin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılama becerisi üzerine getirdiği sınırlamalar fikri.
- 

Sürdürülebilirlik dendiğinde ilk akla gelen sürdürülebilir kalkınma kavramı, birçok farklı şekilde yorumlanabilir. Ancak özünde, toplum olarak karşılaştığımız çevresel, sosyal ve ekonomik sınırlamaların farkındalığına karşı farklı ve çoğu zaman rekabet eden ihtiyaçları dengeleyen bir kalkınma yaklaşımı vardır (What is sustainable development, 2019). Başka bir ifade ile sürdürülebilir kalkınma bir sistemler bütünüdür. Bu kalkınma;

- Karar alınmasında vatandaşların etkin katılımını sağlayacak bir siyasal sistemi,
- Kendi çabasıyla ve sürdürülebilir biçimde üretim fazlası ve teknik bilgi sağlayabilecek bir ekonomik sistemi,
- Uyumsuz kalkınmadan doğan gerilimlere çözüm bulabilen bir sosyal sistemi,
- Kalkınma için gerekli ekolojik tabanı korumaya saygı gösteren bir üretim sistemi,
- Durmadan yeni çözümler arayabilecek bir teknolojik sistemi,
- Ticaret ve finansmanda sürdürülebilir düzenleri destekleyen bir uluslararası sistemi,
- Esnekliğe, kendini düzeltme yeteneğine sahip bir yönetim sistemi kapsar (UNWCED, 1987, ss. 73-74; Güneş ve Beyazıt, 2004, s. 41; World Urbanization Prospects, 2014, s. 3).

Ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma boyutlarından oluşan sürdürülebilir kalkınma kavramında geçen temel ihtiyaçların karşılanması, kısmen tam büyüme potansiyeline ulaşılmasına bağlıdır ve sürdürülebilir kalkınma açıkça bu ihtiyaçların karşılanmadığı yerlerde ekonomik büyümeyi ve sosyal olarak gelişmeyi gerektirir (UNWCED, 1987, s. 37). Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma, toplumların hem üretken potansiyelini artırarak, hem de herkes için eşit olanaklar sağlayarak ihtiyaçların karşılanmasını gerektirir. Tarım, enerji, ulaşım, kentleşme, kültürel hayat, sosyal yaşam ve doğal kaynakların kullanımı, sürdürülebilir kalkınmanın günümüzde en çok birlikte anıldığı alanlardır.

Saraç ve Alptekin (2017, s. 21) ekonomik, sosyal ve çevresel boyut ilkelerinin sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturduğunu belirtirken bu

ilkelerin birbirlerini tamamladığını ve ayrı düşünülemediğini de vurgulamaktadır. Tıraş (2012, s. 61) ise sürdürülebilir kalkınmanın bu üç boyutunu şu şekilde açıklamıştır:

**Ekonomik Boyut:** Sınırlı sayıda bulunan kaynakların nasıl kullanılacağını ifade eden boyuttur. Ekonomik sürdürülebilirlik üretilen ürünlerin ve sunulan hizmetlerin sürekliliğinin sağlanması ile gerçekleşmektedir.

**Sosyal Boyut:** Toplumsallıkla ilgilidir, temeline insanı alır. Sosyal sürdürülebilirlik eğitim, sağlık ve kültür gibi olanakların toplumda yaşayan her bireye eşit ve yeterli düzeyde ulaştırılabilmesi demektir.

**Çevresel Boyut:** Ekolojik sistem içerisinde var olan her unsurun dengeli olmasını ifade eder. Çevresel sürdürülebilirlikte amaç, doğada pek çok faktörden dolayı meydana gelen değişikliklerin her koşula uyumunu sağlamaktır. Sürdürülebilirliğin çevresel boyutunda yenilenebilir kaynakların kullanımının yoğunlaşması ve mevcut kaynakların boşa harcanmasından kaçınılması hedeflenmektedir.

Her üç boyutun anlam kazanması ve uygulamaya dönüşmesi için ise sermaye olmazsa olmaz unsurudur. Bu noktada da doğal, üretim ve beşeri sermaye olmak üzere, sürdürülebilirlik sürecine üç tür sermaye girdisi söz konusudur (Yıkılmaz, 2011, s. 14). Bu sermaye ise paydaşları ile dünyanın tamamını ilgilendirmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın tüm çalışma alanlarını ve kurumları ilgilendirdiği, hiçbir disiplinin ve kurumun sürdürülebilirlik kavramını göz ardı etmemesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramının kapsadığı ihtiyaçlar, toplumda yaşayan her bireyin, özellikle de gelir seviyesi en düşük olan bireylerin, temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olması toplumun sahip olduğu kurumlara yeni sorumluluklar yüklemektedir. “Ortak Geleceğimiz” raporunda sürdürülebilir kalkınmanın öncelikli olarak çevre ile ilgili sorunları, toplumdaki gelir eşitsizliğini ve eldeki kaynakların gelecekte yetersiz kalması riski gibi konularla ilişkilendirilmesi sürdürülebilirliğin boyutlarına gönderme niteliğindedir (UNWCED, 1987). Sürdürülebilirliğin boyutlarına bakıldığında, bireylerden çok toplumla ve kurumlarla sonuca ulaşacak eylem planlarına yatkınlık göstermektedir. Bu çalışmada kütüphanelere odaklanıldığı için araştırmanın bu bölümü kurumsal sürdürülebilirlikle sınırlandırılmıştır.

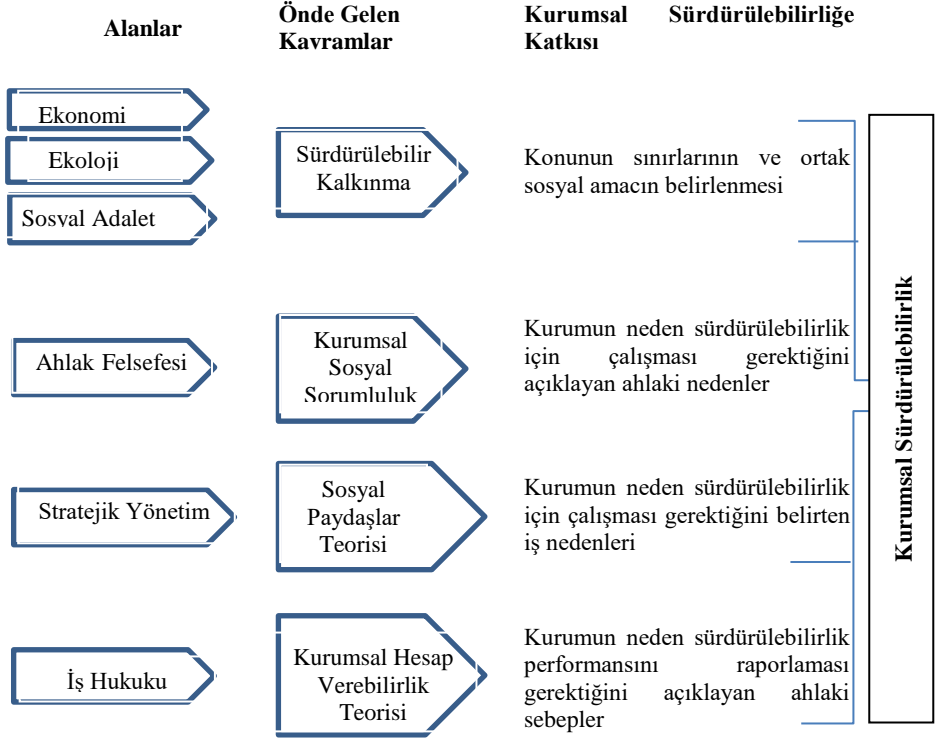
### ***Kurumsal Sürdürülebilirlik***

Ekonomik, sosyal ve çevresel boyutta ele alınan sürdürülebilir kalkınma kavramı, telaffuz edilmeye başladığı ilk dönemlerde daha çok ülkelerin çevre ile ilgili yaptırımlarıyla ilişkili görülmüştür. Son zamanlarda yapılan çalışmalarla birlikte tüm kurum ve kuruluşların aslında faaliyet alanlarında ve hizmet politikalarında sürdürülebilirlik kavramını göz ardı etmemeleri gerektiği ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın sadece ülkeleri ve bu ülkelerin yönetimini elinde tutanları ilgilendiren bir kavram olarak görülmemesi gerektiğini belirten Engin ve Akgöz (2013, s. 88), kendisi ve yaşadığı toplum adına en iyisini isteyen bilinçli bireylerin toplumdaki sürdürülebilirlik kavramı algısını değiştirdiğini ve kurumlar tarafından da ciddi bir şekilde ele alınması gereken bir kavram olmaya başladığını ifade etmiştir.

Günümüzde yaşanan pek çok gelişmeye bağlı olarak toplumun sahip olduğu hemen her unsurda ve değer yargısında farklılaşmaların olması kaçınılmaz hale gelmiştir. Özellikle teknoloji ile iç içe yaşayan insanın daha da bilinçlenmesi, iletişim ortamlarının çeşitlenmesi ile çevreden, hatta dünyadan kolaylıkla haberdar olması ve taleplerinin artması kurumlara da çeşitli görevler yüklemeye başlamış, yenilikçi ve farklı hizmetler üretirken sürdürülebilir olmayı da zorunlu kılmıştır. Çevresel, ekonomik ve sosyal olarak çalışma alanını genişleten kurumlar, sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda çalışma gerekliliği duymaktadır (Engin ve Akgöz, 2013, s. 88). Kurumsal düzeyde sürdürülebilirliğin uygulanması, sadece üst yönetimin desteğini değil aynı zamanda yasal, araştırma ve geliştirme, kalite yönetimi, insan kaynakları ve iletişim yönetimi gibi diğer bazı kurumsal sistemlerin de bir arada çalışmasını gerektirir. Kurumsal sürdürülebilirlik birçok şirkette hem kurumsal bir değer yaratmakta hem de iş stratejisinin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir (Signitzer ve Prexl, 2008, ss. 2-3).

Günümüzde, gerek kâr amacı güden, gerekse gütmeyen, toplum yararına hizmet veren kurumlar, kurumsal sürdürülebilirliği önemsedikleri ve bu doğrultuda hareket ettikleri sürece sürekliliklerini sağlayabilmektedir. Bu ön koşul her geçen gün sınırlarını keskinleştirmeye de devam edecek görünmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, kurumsal büyümenin ve kârlılığın önemli olduğunu kabul ederken, aynı zamanda kurumun, özellikle sürdürülebilir kalkınmanın çevre koruması, sosyal adalet ve eşitlik ve ekonomik kalkınma ile ilgili hedeflerini takip etmesini gerektirir (Wilson, 2003). Bu açıdan kurumsal sürdürülebilirlik; sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sosyal sorumluluk, paydaş teorisi ve kurumsal hesap verebilirlik teorisi gibi dört kavramdan faydalanmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirliğin

toplum nazarındaki görünürlüğü olarak da yorumlanabilecek bu ilişki Şekil 1’de gösterilmiştir.



**Şekil 1.** Kurumsal Sürdürülebilirliğin Temelleri (Wilson, 2003)

Sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sürdürülebilirliğe iki yönde etki eder. İlk olarak, kurumların çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan odaklanmaları gereken alanları belirlemeye yardımcı olur. İkincisi, kurumların, sivil toplum örgütlerinin ve hükümetlerin çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik alanlarında çalışmaları için ortak bir toplumsal amaç sağlar. Ancak sürdürülebilir kalkınma tek başına kurumların bu konularla neden ilgilenmeleri gerektiğine dair kaynakları sağlayamamaktadır. Bu kaynaklar kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal paydaşlar teorileri ile sağlanmaktadır (Wilson, 2003).

Wilson’ın kurumsal sürdürülebilirlik ile ilgili ortaya koyduğu dört kavramı (sürdürülebilir kalkınma, kurumsal sosyal sorumluluk, sosyal paydaşlar teorisi ve kurumsal hesap verebilirlik teorisi) geliştirerek yeni bir kavram ortaya koyan Signitzer ve Prexl (2008, s. 3), kurumsal sürdürülebilirliği;

“kurumsal hesap verebilirlik, kurumsal sosyal performans, kurumsal vatandaşlık, kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal yönetim, paydaş yaklaşımı ve kurumsal iletişim” kavramlarını kapsayan şemsiye terim olarak kullanmayı önermiştir. Kurumların vizyonlarını derinleştiren, buna bağlı olarak kurumsal varlıklarının devamı açısından kazanımlar sağlayan ve kurumu parçası olduğu toplumla bütünleştiren bu yapı Şekil 2’de gösterilmiştir.



**Şekil 2.** Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Diğer İlgili Kavramlar (Signitzer ve Prexl, 2008, s. 4)

Sürdürülebilir kalkınmayı daha anlaşılır ve uyarlanabilir bir kimlikte görebilmeyi kolaylaştıran bu yaklaşımın sağladığı diğer bir yararlılık da, sürdürülebilirliğin günümüzde tüm disiplinler ve uygulama alanları için bir gereklilik olarak kabul edilmeye başlanmasının yolunu kolaylaştırmasıdır.

Kurumların, kullanıcılarından gelecek istek ve beklentileri iyi tanımlayabilmesi, bu beklenti ve istekleri doğru zaman ve şekilde karşılayabilmesi kurumun verimliliğini artırırken uzun ömürlü bir kurum olmasını da sağlayacaktır. Kurumsal sürdürülebilirliği sağlayabilmek için her kurumun özelliğine uygun olarak birtakım yöntem ve standartların belirlenmesi gerekmektedir. Kurumların sürdürülebilir kalkınmaya uygun bir şekilde hareket etmeleri için bir yönteme ihtiyaçları vardır ve bu da kurumun faaliyetlerinin arz ve talep boyutunun dikkate alınmasını gerektirir (Welford, Young ve Yterhus, 1998, s. 38). Bu özgünlük tüm kurumlar için geçerli olduğu gibi kütüphaneler için de geçerlidir.

## **Kütüphaneler ve Sürdürülebilirlik İlişkisi**

Sürdürülebilirlik, toplumda yaşayan her insanı, kurumu ve unsuru etkileyen ve ilgilendiren bir kavramdır. Toplumda var olan her unsurun taleplerinin ve beklentilerinin karşılanabilmesi, hâlihazırda yürütülen hizmetler ve üretilen ürünlerin devamlılığı adına sürdürülebilirlik kavramının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanması ve kurumların varlıklarını devam ettirebilmeleri, kullanıcı veya müşterilerinden gelen arz ve taleplerin karşılanabilmesi, hizmetlerin sürekliliği ve tatmin sağlanması ile mümkündür.

Bilgi, günümüzde insanlığın elinde bulundurduğu en önemli güç kaynağıdır. Bilgiye sahip olmak, her alanda yönetimi ve gücü elinde bulundurmaya sağlamaktadır. İçinde bulunduğumuz çağda bilginin vücut bulduğu ortamların çeşitlenmesi, yani bilgi kaynaklarının türünün değişmesi ve artması, bu kaynakları elinde bulunduran/bulundurması gereken bilgi merkezlerinin de amaç, görev ve hizmet alanlarının değişmesine neden olmuştur.

Akkaya ve Odabaş (2019, s. 8), bilgi merkezinin bilgi ile büyüüp çeşitlendiğini vurgularken, bir bilgi merkezini diğerinden ayıran özelliklerinin koleksiyon, kullanıcı, mekân ve personel unsurlarının farklılık göstermesi olduğunu da ifade etmişlerdir. Sahip olduğu unsurlar ve bu unsurlar çerçevesinde vermekle yükümlü olduğu hizmetler bağlamında ayrı ayrı ele alınması gereken bilgi merkezleri, günümüz şartlarında varlıklarını sürdürebilmek adına sürekli yenilikçi ve değişimci bir yaklaşım içinde olmalıdır. Söz konusu yenilik ve değişimi yakalaması gereken bilgi merkezlerinin başında kütüphaneler gelmektedir.

Kütüphaneler gerek bilgi sağlayıcı yönüyle, gerekse halkın sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamasıyla bir toplumun sahip olduğu en önemli kültür kurumlarından biridir. Bu önem kültürel sürekliliğin geçmiş-bugün-gelecek denklemleri ile söz konusu ilişkinin toplumsal uyumdaki etkileri dikkate alındığında çok daha yalın bir biçimde görülebilecektir. Dolayısıyla, sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları düşünüldüğünde kütüphanelerin de verdikleri hizmetler açısından sürdürülebilirlik kavramının dışında kalmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Kütüphane, kelime anlamı olarak tüm dillerde öncelikle “kitapların bulundurulduğu yer” anlamını karşılamakta olsa da artık kütüphaneler, ekonomik, sosyal, teknolojik ve kültürel koşulların değişmesiyle “kitap

deposu” anlayışından çıkararak bilginin kullanıcıya iletilmesi doğrultusunda hizmetlerini değiştirmekte ve geliştirmektedir (Çakın, 1991, s. 154).

Keseroğlu (2019, s. 17) kütüphaneyi; “birbirinden ayrı kişiler tarafından üretilip, yaratılan duygu, düşünce, görüş, durum ya da belirli konulardaki araştırmaların toplandığı yerdir” şeklinde tanımlamış ve kütüphanelerin bireylerin kendilerini eğitebilecekleri ve kişisel gelişimlerini sağlayabilecekleri kurumlar olduklarını ifade etmiştir.

Çağın gerektirdikleri doğrultusunda bilgi kaynaklarının formatında yaşanan değişim, çeşitli formlardaki bilgiye olan yaklaşım ve değişen kütüphane kullanıcısı algısı ve bilinci, kütüphaneleri de hizmet revizyonuna yönlendirmektedir. Özellikle kullanıcı taleplerinde ve beklentilerinde yaşanan değişim, her kütüphane türünün de farklı hizmet alanları geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Bilgi sağlamak, bilgi kaynaklarına kullanıcıları erişirmek ve bu doğrultuda hizmetler geliştirmek yukarıda sıralanan kütüphane türlerinin ortak noktası olması yanında hepsini oluşturan unsurlar da aynıdır. Karioja (2013, s. 2), kütüphanenin işlevlerini değerlendirebilmek için öncelikle kendisinin ne olduğunu tanımlamak gerektiğini ifade etmiştir ve kütüphanenin dört temel unsurdan oluştuğunu vurgulamıştır:

- ***Koleksiyon (collection)***: Koleksiyon, kitaplar, süreli yayınlar gibi basılı materyallerin yanı sıra e-kitaplar ve makale veri tabanları gibi elektronik malzemelerden oluşabilir. Malzeme ücretsiz olarak mevcuttur ve geri dönüşüm sistemi olarak görülebilir: tekrar tekrar ödünç alınabilir, kullanılabilir ve iade edilebilir.
- ***Alan (space)***: Kütüphane açık alan ve ayrıca gazete ve süreli yayınlar için okuma odası, toplantı odası ve sessiz çalışma odaları gibi farklı kullanımlar için farklı alanlar sunmaktadır.
- ***Aygutlar (devices)***: kütüphanede kullanım ya da ödünç almak için bilgisayarlar, e-okuyucular, tabletler, fotokopi makineleri, vb.
- ***Personel (staff)***: Kütüphanelerdeki personel nitelikli ve profesyoneldir ve yeşil değerleri yansıtır niteliktedir.

Kütüphanenin “kütüphane” olabilmesi için sahip olması gereken unsurlar, alana ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde şu şekilde listelenmiştir:

- ***Kullanıcı***: Aslında kütüphanelerin var oluş amacıdır denilebilir. Yılmaz (2011, s. 40), kullanıcı unsurunun kütüphanelerin verimliliğini ve onlara ilişkin toplumsal talebi yansıttığını ifade

etmiştir. Kütüphaneler hizmetlerini geliştirirken de koleksiyon sağlarken de, hizmetlerin ve koleksiyonun yer alacağı mekânı tasarlarken de kullanıcıları göz önünde bulundurmaktadır.

- Koleksiyon (derme): Bir kütüphanenin olmazsa olmaz unsurlarındandır. Bütün kütüphane türleri var olma amaç ve görevleri doğrultusunda bilginin yer aldığı her türlü (kitap, kitap dışı materyal, vb.) kaynağı sağlamak, korumak ve kullanıma sunmak durumundadır. Dolayısıyla zengin bir koleksiyon kütüphanenin hizmet devamlılığını sağlayacaktır.
- Personel: Kütüphanede yürütülen her türlü hizmetin planlanması, yürütülmesi ve sunulmasında temel yapı taşıdır. Yılmaz (2011, s. 48), kütüphane hizmetlerinin etkili ve verimli olarak yürütülmesinde personel sayısının önemli olduğuna değinmektedir.
- Bina: Kütüphane hizmetlerinin yürütülmesinde, kullanımının artırılmasında bina unsuru oldukça etkilidir. Bir kütüphane binasının şu an etkin kullanımı kadar ve gelecekte de koleksiyonun gelişmesi, teknolojinin kütüphanede yoğun kullanımı, kullanıcı sayısının artması, vb. gibi unsurlarında göz önünde bulundurulması tasarlanması önemlidir.
- Bütçe: Diğer dört unsur gibi yine kütüphane için oldukça önemlidir. Kütüphane için planlanan her hizmetin (kullanıcı eğitimi, koleksiyon geliştirme, vb.) gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan finansal desteği ifade eder. Bir kütüphanenin bütçesinin yüksek olması kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesini ve uygulanmasını sağlayacaktır.

Kütüphane, bilgi kaynakları temelli hizmetler verme amacıyla var olan bir sistem olarak düşünüldüğünde, adı geçen unsurların biri olmazsa da olur denilemez. Her bir unsur kendi içinde önemli olduğu kadar birbirleriyle bağlantılı olarak bir bütün oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla herhangi bir yapısal unsorda meydana gelen eksiklik, aksama veya sorun bir diğerini de doğrudan etkileyecektir. Bu da kütüphaneler açısından sürdürülebilirliğin olanaklı olamayacağı anlamına gelir.

### ***Kütüphanelerde Sürdürülebilirlik***

Sürdürülebilir kalkınma, kurum ve kuruluşların gelişmeleri ve çevrelerindeki topluluklara katkıda bulunmaları için önemlidir. Dünyanın dört bir yanındaki kütüphaneler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin her birinin başarısını destekleyen çok çeşitli ürün ve hizmetler sunmaktadır (IFLA, 2019a, s. 4).



1990'lardan bu yana, sürdürülebilirlik ve çevresel kaygılarla ilgili kütüphane literatürünün büyük ilgi görmeye başladığını vurgulayan Jankowska ve Marcum (2010, s. 161) dört ana çevresel ve sürdürülebilir konu alanı belirlemiştir:

1. Bütçe ve koleksiyonun sürdürülebilirliği
2. Yeşil kütüphane işlemleri ve uygulamaları
3. Yeşil kütüphane binaları
4. Sürdürülebilirliği ölçme ve geliştirme

Bütçe ve koleksiyonun sürdürülebilirliği ile ilgili yazan araştırmacılar, bilimsel iletişim ile dijital ve basılı koleksiyonlardaki bilgilerin sürdürülebilirliğine odaklanmaktadır (Jankowska ve Marcum, 2010, s. 161). Kütüphanelerde koleksiyonun sürdürülebilirliği, sürdürülebilirlik kavramının genel tanımında olduğu gibi, şu an kullanılan kaynakların gelecek nesillerin de kullanabilecekleri şekilde saklanması ve korunması ile mümkündür.

Yeşil kütüphane binası temasını ele alan çalışmalar, kütüphanelerin yenilenmesinde veya inşa edilmesinde sürdürülebilir çözümler düşünen mimari tasarımları tartışmaktadır (Jankowska ve Marcum, 2010, s. 163). Vale ve Vale (1996; aktaran Dewe, 2006, s. 160), yeşil veya sürdürülebilir kütüphane yapılarının, altı ilkenin önerildiği yeşil mimari felsefesinin bir parçası olduğunu ifade eder:

1. Enerji tasarrufu: Fosil yakıt kullanımının en aza indirilmesi.
2. İklim ile çalışmak: İklim ve doğal enerji kaynakları ile çalışacak binaları tasarlamak.
3. Yeni kaynak kullanımını en aza indirmek: ve bir binanın kullanım ömrünün sonunda diğer yapılar için kaynak oluşturabilmek.
4. Kullanıcılara saygı: kullanıcılara danışmak ve kirlenici ve tehlikeli maddelerin kullanılmaması.
5. Bölgeye saygı: Bölgeye zarar vermeyecek veya bölgeyi rahatsız etmeyecek bir bina.
6. Bütünsellik: Tüm yeşil ilkelerin yapıları çevrede bütüncül bir yaklaşımla somutlaştırılması gerekliliği.

Jankowska ve Marcum, üniversitelerin bir parçası olarak, akademik kütüphanelerin sürdürülebilirlik çabasına daha güçlü bir şekilde katılmaları gerektiğini belirtir (2010, s. 161). Zira üniversiteler açısından sürdürülebilir olunup olunmadığı toplum nazarında çok daha fazla sorgulanır bir yetkinlik gerektirir. Bu çalışmalar kütüphaneler ve paydaşları açısından

sürdürülebilirliğin anlamının ve gerekliliğinin daha kolay görülüp, üzerinde düşünülmesini sağlamıştır.

### ***Kütüphaneler İçin Sürdürülebilirlik Kavramının Önemi ve Gerekliliği***

Okuryazarlığı teşvik etmekten, bilgiye ücretsiz erişim sunmaya kadar, kütüphaneler toplulukların kalbinde güvenli ve davetkâr yerlerdir diyen IFLA, kütüphanelerin mevcut ve gelecek nesiller için dünyanın sahip olduğu bilgilere erişimi, yenilikçiliği ve yaratıcılığı sağladığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda kütüphanelerin sunduğu mevcut faaliyetler, projeler ve programlar sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin birden fazla yanı ile doğrudan ilgilidir (IFLA, 2019a, s. 4).

Sürdürülebilirlik, materyallerin dijital olarak korunmasına ilişkin teknik sorunlardan, kaynakların uzun süre erişilebilir olması gibi toplumsal sorunları içeren geniş kapsamlı bir terimdir (McArthur, Giersch ve Burrows, 2003, s. 395). Hamilton (2004, s. 392), sürdürülebilirlik kavramından söz ederken, kavramın, fiziksel kütüphanelerden ziyade dijital kütüphaneler hakkında konuşurken daha belirgin bir özellik gösterme eğiliminde olduğunu, ancak fiziksel kütüphanelerin de sürdürülebilirlik kavramı ile ilgilenmesi gerektiğini belirtir.

IFLA, “*Kütüphaneler ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Hikâye Anlatımı El Kitabı*”nda bazı sürdürülebilir kalkınma hedefleri (SKH) belirlemiş ve bu hedeflere kütüphanelerin nasıl katkısı olacağını açıklamıştır. Söz konusu hedefler çalışma kapsamında şu şekilde özetlenmiştir (2019a, ss. 5-7):

- ***SKH 1- Her yerde tüm formlarıyla yoksulluğu sona erdirmek:*** Kütüphaneler buldukları toplumdaki kişilere birçok açıdan kendilerini geliştirme fırsatı sunar. Örneğin gezici kütüphaneler kitapları, kütüphane hizmetlerini ve internet erişimini kırsalda ve şehirden uzak topluluklarda erişilebilir kılar ve böylece başkaları tarafından dışlanmış insanlara fırsatlar sunar.
- ***SKH 2- Açlığı sona erdirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenmeyi geliştirmek ve sürdürülebilir tarımı teşvik etmek:*** Tarımsal kütüphaneler, pazar bilgileri ve tarım yöntemleri hakkında yapılmış araştırmalara ve sürdürülebilir ve dirençli ürün yetiştirme ile ilgili verilere erişimi sağlar. Halk kütüphaneleri de aynı zamanda okuryazarlığı teşvik eder, teknoloji eğitimi, sağlamanın yanı sıra

kırsal topluluklar için devlet hizmetlerine ve fonlarına açılan bir kapıdır.

- **SKH 3- Sağlıklı yaşamlar sağlamak ve her yaşta herkes için refahı teşvik etmek:** Tüm kütüphanelerde sağlık bilgilerine halkın erişimi insanların daha iyi yaşam tarzı seçimleri yapmalarına ve sağlıklı kalmalarına yardımcı olmaktadır. Halk kütüphaneleri, göçmenler ve evsiz insanlar gibi hassas gruplara sağlık bilgisi sağlamada önemli bir role sahiptir. Kütüphanelerin verebileceği hizmetler: güvenilir sağlık bilgilerine erişmek, sağlık okuryazarlığı becerileri geliştirmek, uygun sağlık sigortasını araştırmak ve ilk yardım eğitimleri düzenleme ve katılmak.
- **SKH 4- Kapsayıcı ve adil bir kalitede eğitim sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenme fırsatlarını teşvik etmek:** Kütüphaneler, okuryazarlık programlarını destekler, öğrenme için güvenli bir alan sağlar ve araştırmacıları yeni bilgiler üretebilmeleri için verilere eriştirir ve onları destekler. Bu da eğitimde sürekliliği sağlar.
- **SKH 5- Cinsiyet eşitliği sağlamak ve tüm kadınları ve kızları güçlendirmek:** Kütüphaneler kadınların hakları ile ilgili bilgi edinebilecekleri bilgileri sağlar ve onlara güvenli bir ortam sunar.
- **SKH 6- Herkes için suyun ve besin güvenliğinin kullanılabilirliğini ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak:** Kütüphaneler, sürdürülebilir su altyapısı ve besin güvenliği projelerine kaynakların etkin bir şekilde tahsis edilmesini desteklemek için politika yapıcılar ve kalkınma kuruluşları için araştırma ve kanıtlar sunarlar.
- **SKH 7- Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişim sağlamak:** Birçok halk kütüphanesi, kişilerin okuma ve çalışmak için ışık ve elektriğe güvenilir bir şekilde erişebilecekleri yeri temsil eder.
- **SKH 8- Uzun süreli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için iyi işleri teşvik etmek:** Evde bir bilgisayara veya internete erişimi olmayan kişiler, bunları bulmak için kütüphaneye gelirler. Ayrıca özgeçmiş hazırlamada, sertifikaları ve diplomaları taramalarına ve doğru işleri bulmalarına yardımcı olabilecek yetenekli kütüphane personelleri

bulunur. Dolayısıyla kütüphaneler ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunmuş olur.

- **SKH 9- Esnek altyapı oluşturmak, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi ve yenilikçiliği teşvik etmek:** Teknoloji ve araştırmanın kaynağı olan kütüphaneler yenilikçiliği ve rekabetçiliği teşvik etmek için araştırma altyapısına, veri ve kalite bilgilerine erişim sağlarlar.
- **SKH 10- Ülkeler arasındaki ve ülke içindeki eşitsizliği azaltmak:** Kütüphaneler, hem kentsel hem de kırsal alanlarda, herkese açık güvenli, sivil alanlar sağlayarak eşitsizliği azaltmaya yardımcı olmaktadır. Bu nokta da kütüphaneler eşitliği sağlayarak toplumda sosyal bir ortam yaratıp sürdürülebilirliği sağlayabilmektedir.
- **SKH 11- Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, esnek ve sürdürülebilir hale getirmek:** Kütüphaneler, oldukça değerli olan belgesel mirasın gelecekteki nesiller için her şekilde korunmasında önemli bir role sahiptir. Kültür, yerel toplulukları güçlendirir ve şehirlerin sürdürülebilir kalkınmasını destekler. Kütüphaneler yerel kültürün en önemli destekçileridir.
- **SKH 12- Sürdürülebilir tüketim ve üretim modellerini sağlamak:** Kütüphaneler sürdürülebilir kurumlardır. Kütüphaneler, yeni paylaşım ekonomisinin öncüsüdür, her türlü materyali ödünç vererek karbon ayak izini ve çevre üzerindeki etkisi azaltır.
- **SKH 13- İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele etmek için acil olarak harekete geçmek:** Okul ve halk kütüphaneleri, genç nesiller arasında çevremizi korumak ve iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek ve bunlara uyum sağlamak için birlikte çalışmak için kritik ve acil ihtiyaç konusunda farkındalığın artırılmasına yardımcı olmaktadır.
- **SKH 14- Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını koruma ve sürdürülebilir bir şekilde kullanma:** Kütüphaneler, okyanusların, denizlerin ve diğer su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, uygun balıkçılık uygulamaları ve etkili su yönetimi ile ilgili veri ve bilgilere erişim sağlar.
- **SKH 15- Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımını korumak, restore etmek ve teşvik etmek, ormanları sürdürülebilir**

***bir şekilde yönetmek, çölleşme ile mücadele etmek ve arazi bozulmasını durdurmak ve tersine çevirmek ve biyolojik çeşitlilik kaybını durdurmak:*** Kütüphaneler, biyolojik çeşitlilik verilerine ve literatüre açık erişim sunarak araştırmaları teşvik eder ve ekosistemi korumaya yardımcı olur.

- ***SKH 16- Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumları teşvik etme, herkes için adalete erişimi sağlama ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturma:*** Kütüphaneler, bireylerin, kurumların ve hükümetlerin gelişmeyi teşvik etmek için bilgileri anlamlı bir şekilde iletişim kurmasına, düzenlemesine, yapılandırmasına ve kullanılmasına yardımcı olan yetenekli personele sahip güvenilir bir bilgi kaynağıdır.
- ***SKH 17- Uygulama araçlarının güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı canlandırma:*** Kütüphaneler yerel, bölgesel ve ulusal sivil toplum kuruluşları, hükümet ve özel sektörden kuruluşlarla ortaklaşa güçlendirilmiş toplum temelli programlar ve hizmetler sunmak için her anlamda ortaktır.

Buna göre kütüphanelerin, verdiği hizmetler bağlamında ve sahip olduğu unsurlar doğrultusunda sürdürülebilirlik ilkelerini göz önünde bulunduran kurumlar olarak ele alınması ve hizmetlerini buna göre geliştirmesi önemlidir.

### ***Günümüzde Kütüphane ve Sürdürülebilirliğin Anlamı***

Sürdürülebilir bir toplum, kaynaklarını gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak için kullanır ve gelecek nesiller için yeterli kaynağın mevcut olmasını sağlar. Bir topluluğun sahip olduğu tüm sorunlar birbiriyle ilişkili olduğu için sürdürülebilir bir topluluk için tüm sorunlara bütüncül bir şekilde yaklaşılmalıdır. İstihdam, enerji, eğitim, çevre kalitesi, ulaşım, barınma ve güvenlik bütünün tamamlayıcı parçaları olarak kabul edilmektedir ve hiçbir sorun diğerinden soyutlanamaz (American Library Association, 2000, s. 12). Dolayısıyla bir topluluğun sürdürülebilirliği, ekonomik refaha, çevresel temizliğe ve sosyal hayatta kişiler arası eşitliği sağlamaya ve bunları yaparken de tüm vatandaşların aktif katılımına ve süreci benimsemesine bağlıdır. Sürdürülebilir toplumlar tüm vatandaşlar için bilgiye erişimde eşitliği sağlayan toplumlardır. Temelde bilgiyi sağlayan kurumlar olarak kütüphaneler, güçlü ve sürdürülebilir topluluklar oluşturabilmede en önemli aktörlerdendir.

Kütüphanenin sağladığı okuryazarlık programları, iş becerileri ve iş arama hizmetleri, evrensel internet erişimi, çevresel bilgiler ve yeşil model uygulamaları, toplumun sürdürülebilirliğine katkıda bulunur (Urban Libraries Council, 2011, s. 7).

Kütüphaneler, her türlü bilgiyi elde edip yorumlayarak yeni bilgiler ortaya atmada yardımcı olarak insanlığın gelişimine katkı sağlayan kurumlardır, yani toplumun düşünce merkezleridir. 21. yüzyılın yeni para birimini “beyin gücü” olarak tanımlayan Urban Libraries Council (2011, s. 11), kütüphanelerin yerel ekonomik kalkınmaya ve refaha beyin gücü oluşturarak katkıda bulunabileceğini ifade etmektedir. Ekonomik sürdürülebilirliği kütüphaneler şu şekilde desteklemektedir:

- Erken çocukluktan yaşam boyu öğrenmeye 21. yüzyıl okuryazarlık becerilerinin kazandırılması;
- İnsanların istihdam edilebilirliklerini artırmak, iş fırsatları bulmak, uygulama ve mülakat becerilerini geliştirmek için yeni teknik beceriler geliştirmelerine yardımcı olmak;
- Küçük işletmeleri büyümelerine ve gelişmelerine yardımcı olacak kaynaklarla buluşturmak;
- Hepsini bir araya getirmek için bir toplumsal bilgi merkezi olmak (Urban Library Council, 2011, s. 11).

Okuryazarlık becerileri kazandırmak kütüphanelerin en temel işlevlerindedir. Özellikle çağın gerektirdiği okuryazarlık becerilerine (bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, vb.) sahip olmak, toplumdaki gerek ekonomik gerek çevresel sorunların çözümüne dolaylı biçimde yardımcı olacaktır ve dolayısıyla da sürdürülebilir toplumun gerektirdiklerine cevap verilebilecektir.

Kütüphanelerdeki bilgisayarlar ve internet bağlantıları, toplumdaki dijital bölünmeyi azaltmaktan iş arama becerilerini geliştirmeye ve teknoloji okuryazarlığını geliştirmeye kadar birçok amaca hizmet eder ve teknoloji okuryazarlığı uzun vadeli istihdam için iş becerilerini de artırır (Urban Library Council, 2011, s. 14).

Yeşil kütüphaneler çevreye duyarlı ve çevreyle dost olan kütüphanelerdir ve amaçları her düzeyde örnek, eğitimci ve kolaylaştırıcı olarak çevresel sürdürülebilirliğe dikkat çekmektir (IFLA, 2019b). Sürdürülebilirliğin çevresel boyutunun temelinde enerji tüketimini azaltmak ve bu doğrultuda daha doğal kaynakların kullanımını yaygınlaştırarak sahip olunan kaynakların verimli kullanımını sağlamak yatmaktadır.

Urban Library Council tarafından yayınlanan raporda kütüphanelerin çevresel sürdürülebilirliği şu şekilde destekleyebileceği ifade edilmiştir (2011, ss. 18-19):

- Binalarda yeşil uygulama modellerini kullanmak;
- Enerji tasarrufu için test merkezleri olarak hizmet vermek;
- Toplumun yerel çevresel hedefleri desteklemeye teşvik etmek;
- Halkı genel olarak çevresel sürdürülebilirlik ve özellikle yerel öncelikler konusunda eğitmek.

Çevresel sürdürülebilirliğe yeşil kütüphaneler olarak destek verebilmek kütüphane içerisinde daha az kâğıt tüketimini sağlamak, gün ışığından faydalanabilecek şekilde bina tasarımları yapmak, kullanıcılara ekolojik dengenin korunabilmesi yönünde eğitimler vererek onları bu konuda bilinçlendirmek ile sağlanabilir.

Kütüphaneler, sürdürülebilirliğin sosyal eşitlik boyutunu kullanıcılarına eşit ve ücretsiz olarak bilgi sağlama görevleri ile yerine getirmektedir. Kütüphanelerde sosyal eşitlik, erişimin eşit sağlanması ile mümkündür. Kütüphanelerin sosyal eşitliği sağlayabilmesi için aşağıdaki durumları yerine getirmesi gerekir (Urban Library Council, 2011, s. 23):

- Şube kütüphaneleri ve gezici kütüphaneler aracılığıyla kütüphane hizmetlerini herkes için kolayca erişilebilir hale getirmek;
- Uzun vadeli başarı için eğitim programlarını tasarlamak;
- Toplumda dijital uçurumun kapatılması için herkese bilgisayar, internet bağlantısı ve teknoloji eğitimi sağlamak;
- Toplum sağlığı ile ilgili programları desteklemek;
- İhtiyacı olan insanlar için güvenli, güvenilir ve erişilebilir bir kaynak olmak.

Toplumsal kurumlar olarak kütüphanelerin toplumda eşitlikçi bir yaklaşımla hizmet vermeye özen göstererek kullanıcılar arasındaki ayrışmalara neden olabilen etnik, ekonomik, dini, vb. farklılıkları en aza indirmesi sosyal eşitliğin yakalanmasına yardımcı olacaktır. Böylelikle de toplumda bir takım unsurların sürekliliğinin olması sağlanacaktır.

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte kütüphanelerin artık kullanılmayacağı ve dolayısıyla da varlıklarını devam ettiremeyeceği yönünde görüşler ortaya atılmaktadır. İşte bu noktada, kütüphanelerin kurumsal sürdürülebilirliğe önem vermesi ve hizmetlerini, politikalarını ve

hedeflerini bu yönde değiştirme ve geliştirme yoluna girmeleri kaçınılmazdır.

Kütüphanelerin doğasında kültürü sürdürme ve destekleme vardır. Kültürel ve sosyal açıdan sürdürülebilirliğin sağlanıp sağlanamayacağının yarattığı endişe, kütüphanelerin hizmetlerinin topluma ne kadar önemli olduğu konusunda bir algı ortaya konulmasını zorunlu kılmaktadır.

Tıpkı dijital ve teknolojik devrimler çağının kütüphanelerin misyonu ve yöntemleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu gibi, bu yeni çağ kütüphanelerin sürdürülebilir büyümesini ciddi biçimde zorluyor (Jankowska ve Marcum, 2010: 164). Artık kütüphanelerin basılı koleksiyona sahip olmaları yeterli değil; bunun yerine, koleksiyonların ve hizmetlerin genişlemesi, yaratılması ve korunması yeni anlamlar kazanmıştır.

## **Sonuç ve Değerlendirme**

Toplumsal bir varlık olan insanın çağın değişmesi ile birlikte, zaten sonu olmayan ihtiyaçlarındaki ve beklentilerindeki çeşitlenme ve bu beklentileri gerçekleştirme arzusu, doğada var olan kaynakları düşüncesizce kullanması sonucu çevresel sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Çevresel ve dolayısıyla da sosyal ve ekonomik boyutta yaşanan bu sorunlar sonucu şu anki ve gelecekteki nesilleri düşünen, doğal ve kültürel kaynakların makul seviyelerde kullanılmasını savunan, çevre politikaları geliştirilirken ekonomik ve sosyal politikaların da bir bütün olarak birlikte düşünülmesi gerektiğini vurgulayan sürdürülebilir kalkınma politikalarının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik hızla insanın tüm yaşam alanlarını ve işleyişini kuşatan bir kimliğe bürünmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma, kurum ve kuruluşların gelişmeleri ve çevrelerindeki topluluklara katkıda bulunmaları için önemlidir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı kurumlardan bağımsız düşünülemez. Özellikle toplum yararına olan kurumlar yani ekonomik kaygısı olmayan kurumlar için verdikleri hizmetlerin ve ortaya çıkardıkları ürünlerin daha etkin ve verimli olabilmesi, gelecek nesillere aktarılabilmesi, daha da önemlisi kurumsal varlıklarını devam ettirebilmek adına sürdürülebilirlik kavramının ilkelerini göz ardı etmeden bu doğrultudan çalışmalarını geliştirmeleri gerekir. Bu kurumlardan biri de kütüphaneler özelinde bilgi merkezleridir.

Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kütüphanelerin neslinin tükeneceği anlayışının yaygınlaşması ile bilgi dünyasında beliren



endişeleri ortadan kaldırmak adına bir takım çalışmalar yapılmalıdır. Kütüphaneler de kâr amacı gütmeyen ve toplum yararına bilgi hizmetlerinden, kültürel ve sosyal faaliyetlere kadar hizmet geliştirip toplumun tüm kesimine bu hizmetleri sunan kurumlar olarak sahip oldukları unsurları göz önünde bulundurup kurumsal sürdürülebilirliği sağlamak için çalışmalar yapmalıdır.

Kütüphanelerin var oluş amaçları ve bu doğrultuda da yerine getirmek zorunda oldukları görevlerinin bir getirisi olarak sadece teknolojik koşulların ortaya çıkardığı zorluklar bağlamında değil, aynı zamanda insanların sürdürülebilir yaşam pratiğini daha kolay benimsemesi ve kendi hizmet alanı içinde bu konuda yol gösterici konumda olma amacı ve sorumluluğu ile de sürdürülebilirlik kavramını ciddiye almaları ve üzerinde özenle durmaları gerekmektedir.

Buna göre kütüphanelerde sürdürülebilirliği sağlayabilmek için ortaya konulabilecek öneriler şu şekildedir:

- Ekonomi dünyasında ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramına yönelik kütüphaneler için geliştirilmiş bir ölçek, model veya ilke bulunmamaktadır. Dolayısıyla öncelikli olarak her kütüphane türü ayrı ayrı düşünülerek, kütüphanelerin sahip olması gereken unsurlara da vurgu yapılarak bir sürdürülebilirlik ölçeği geliştirilmelidir. Oluşturulacak bu ölçeğe göre değişen kütüphane hizmet anlayışı hem hizmetlerin hem de kütüphanelerin sürekliliğini arttıracaktır.
- Kütüphanelerde sürdürülebilirlik kavramının geliştirilmesi, bu kavramın kütüphaneler için ne kadar önemli olduğunun vurgulanması ve ayrı bir çalışma alanı olarak ele alınması gereklidir.
- Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinde müfredata sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili ders veya konuların yerleştirilmesi bu alanda çalışacak personelin yetiştirilmesi hususunda gereklidir.
- Bir kütüphanenin toplumsal ve çevresel olaylara kayıtsız kalması beklenemez. Dolayısıyla kütüphaneler kurumsal sürdürülebilirliği sağlarken çevreyi, toplumu ve ekonomiyi dikkate alarak çalışmalar yapmalıdır.
- Toplumun en önemli kurumlarından biri olarak kütüphaneler, dezavantajlı gruplara hizmetlerini ulaştırma ve onların karşılaştığı zorluklara çözüm üretme konusunda ortaya kurumsal sürdürülebilirlik hedefleri koymaları gerekir.

- Sürdürülebilir bir kütüphane olmanın ilk adımı kullanıcılara saygı duymaktan geçmektedir. Dolayısıyla kullanıcılara yönelik hizmet tasarımı sosyal eşitliği sağlayabilmek adına kullanıcıların fikirlerinin alınmasına, toplum sağlığını riske atacak uygulamaların kütüphane sınırlarında kullanılmamasına özen gösterilmelidir.
- Kütüphanelerin, kurumsal sürdürülebilirliği planlarken sosyal sorumluluk projelerinin içinde bulunmaları onların sosyal ve herkese ait bir kurum olma özelliklerini pekiştirecektir.
- Kütüphane binalarında daha çevreci bir yaklaşım benimsenerek yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı artırılmalıdır.
- Kâğıt kullanımı azaltılmalı. Koleksiyon geliştirme noktasında kullanıcıların eğilimleri ve beklentileri doğru tespit edilmeli ve tercih edilen bilgi kaynağı türleri (basılı-elektronik) belirlenmelidir.

Kurumsal sürdürülebilirliği günümüz koşullarının getirdiği bir gereklilik olarak görülmek yerine kurumun var oluş amacı olarak benimsenmelidir. Kurumsal sürdürülebilirlik, kurumun kimliğini oluşturmalıdır. Zira insanı var eden çevresel, ekonomik, sosyal, toplumsal hatta kütüphaneler özelinde kültürel unsurların tamamı her geçen gün sürdürülebilirlik gereklerine bağımlı hale gelmektedir. Çünkü ancak bu şekilde varlıklarını devam ettirebilecekleri çok açıktır. Kütüphanelerin bu farkındalık, bilinçlilik ve eylem biçimi etki alanının dışında kalması olanaklı değildi. Böylesi bir tercih kütüphanelerin geleceğini belirsiz hale getirebilir. Dünyada kütüphaneler-sürdürülebilirlik ilişkisini ele alan bilimsel çalışmaların disiplinimizin en çok ele alınan başlıklarından birisi olması da söz konusu etki zincirinin önemini bir göstergesidir. Bizim de ülke olarak zaman geçirmeden bu farkındalığı ve eylem biçimini en kısa sürede içselleştirmemiz, tüm paydaşları ile kütüphanelerin geleceğini daha az riskli hale getirecektir.

## Kaynaklar

Akkaya, M. A. ve Odabaş, H. (2019). Önsöz. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler, arşivler, müzeler* içinde (ss. 7-10). M. A. Akkaya ve H. Odabaş (Yay. Haz.). İstanbul: Hiperyayın.

Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre*. Güney Ege Kalkınma Ajansı. Erişim adresi: [http://cevre.mf.duzce.edu.tr/Dokumanlar/cevre\\_mf/Dosyalar/S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20C3%87evre.pdf](http://cevre.mf.duzce.edu.tr/Dokumanlar/cevre_mf/Dosyalar/S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20C3%87evre.pdf)

American Library Association. (2000). Deciding tomorrow today: The libraries build sustainable communities. Erişim adresi: <http://www.ala.org/rt/sites/ala.org/rt/files/content/tfoe/lbsec/LBSCworkbook.pdf>

Çakın, İ. (1991). Araştırma faaliyetleri ve kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciliği*, 5(4), 153-160.

Dewe, M. (2006). *Planning public library buildings: Concepts and issues for the librarian*. Burlington: Ashgate.

Engin, E. ve Akgöz, B. E. (2013). Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik çerçevesinde kurumsal sosyal sorumluluk kavramının değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim*, 8(1), 85-94.

Gazibey, Y., Keser, A. ve Gökmen, Y. (2014). Türkiye’de illerin sürdürülebilirlik boyutları açısından değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(3), 511-541.

Güneş, M. ve Beyazıt, E. (2004), *Yerel gündem 21’den kent konseylerine: (“ulusal” kentlerden “küresel” köylere)*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Hamilton, V. (2004). Sustainability for digital libraries. *Library Review*, 53(8), 392-395.

IFLA. (2019a). Libraries and the sustainable development goals: A storytelling manual. The International Federation of Library Associations and Institutions. Erişim adresi: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/sdg-storytelling-manual.pdf>

IFLA. (2019b, 24 Ekim). About the environment, sustainability and libraries special interest group. Erişim adresi: <https://www.ifla.org/about-environmental-sustainability-and-libraries>

Jankowska, M. A., ve Marcum, J. W. (2010). Sustainability challenge for academic libraries: Planning for the future. *College & Research Libraries*, 71(2), 160-170.

Karioja, E. (2013). How to evaluate libraries’ sustainability? An approach to an evaluation model and indicators. *IFLA WLIC, 2013*. Erişim adresi: <http://library.ifla.org/114/1/115b-karioja-en.pdf>

Keseroğlu, H. S. (2019). Kütüphane üstüne bir deneme. *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler, arşivler, müzeler içinde* (ss. 11-19). M. A. Akkaya ve H. Odabaş (Yay. Haz.). İstanbul: hiperyayın.

McArthur, D. J., Giersch, S. ve Burrows, H. (2003). Sustainability issues for the NSDL”, *2003 Joint Conference on Digital Libraries, 2003. Proceedings.*, Houston, TX, USA, pp. 395-395. Erişim adresi: <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=1204914&inumber=27127>

Ratiu, D. E. (2013). Creative cities and/or sustainable cities: Discourses and practices. *City, Culture and Society*, 4, 125-135.

Saraç, B. ve Alptekin, N. (2017). Türkiye’de illerin sürdürülebilir kalkınma göstergelerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(1), 1-28.

Signitzer B ve Prexl A (2008) Corporate sustainability communications: Aspects of theory and professionalization. *Journal of Public Relations Research*, 20(1), 1-19.

Teksöz, G. (2014). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31(2), 73-97.

Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2, 57-73.

UNWCED. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our common future*. United Nations. Erişim adresi: [https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un\\_-milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html](https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un_-milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html)

Urban Library Council. (2011, 1 Ocak). Partners for the future: Public libraries and local governments creating sustainable communities. Erişim adresi: [https://icma.org/sites/default/files/303033\\_Sustainability\\_FullReport\\_CopyRight\\_2010%20%28%29.pdf](https://icma.org/sites/default/files/303033_Sustainability_FullReport_CopyRight_2010%20%28%29.pdf)

Vale, B. and Vale, R. (1996), *Green architecture*. London: Thames & Hudson.

Welford, R., Young, W., ve Ytterhus, B. (1998). Towards sustainable production and consumption: a literature review and conceptual framework for the service sector. *Eco-Management and Auditing*, 5(1), 38-56.

What is sustainable development. (2019, 22 Ekim.). Erişim adresi: <http://www.sd-commission.org.uk/pages/what-is-sustainable-development.html>

What is sustainability?. (2016, 18 Ekim). Erişim adresi: <https://www.epa.gov/sustainability/learn-about-sustainability#what>

What is sustainability and why is it important?. (2019). Erişim adresi: <https://www.environmentalscience.org/sustainability>

Wilson, M. (2003). Corporate sustainability: What is it and where does it come from?. *Ivey Business Journal*. Erişim adresi: <https://iveybusinessjournal.com/publication/corporate-sustainability-what-is-it-and-where-does-it-come-from/>

*World urbanization prospects* (2014). The 2014 revision. New York: U.N. Department of Economic and Social Affairs.

Yıkılmaz, R. F. (2011). *Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi (Uzmanlık Tezi)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.

Yılmaz, B. (2011). Ankara'daki halk kütüphanesi sistemi: Niceliksel bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 25 (1), 35-54.